

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**

HÀ ANH TUẤN

**ẢNH HƯỞNG CỦA VĂN HỌC DÂN GIAN
TRONG VĂN XUÔI VÀ THƠ CA TÂY HIỆN ĐẠI**

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

Thái Nguyên, 2016

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN**

HÀ ANH TUẤN

**ẢNH HƯỞNG CỦA VĂN HỌC DÂN GIAN
TRONG VĂN XUÔI VÀ THƠ CA TÂY HIỆN ĐẠI**

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 62 22 01 21

**LUẬN ÁN TIẾN SĨ
NGÔN NGỮ VÀ VĂN HÓA VIỆT NAM**

**Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Lưu Khánh Thơ
PGS.TS. Nguyễn Thị Huệ**

Thái Nguyên, 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, là kết quả hoạt động nghiêm túc, tìm tòi trong quá trình nghiên cứu của tôi. Các nội dung nêu trong luận án là trung thực và chưa từng được công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Tác giả luận án

Hà Anh Tuấn

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo, các cán bộ khoa Ngữ văn, Phòng đào tạo, Ban Giám hiệu Trường Đại học sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện cho tôi học tập và nghiên cứu.

Đặc biệt, tôi xin trân trọng cảm ơn PGS.TS Lưu Khánh Thơ, PGS. TS Nguyễn Thị Huệ - những cô giáo đã tận tình giúp đỡ, hướng dẫn tôi trong suốt quá trình nghiên cứu bằng một tinh thần khoa học nhiệt thành và nghiêm túc.

Tôi xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã quan tâm động viên, khích lệ, giúp đỡ tôi trong suốt thời gian học tập và nghiên cứu.

Tác giả luận án

Hà Anh Tuấn

MỤC LỤC

Lời cam đoan.....	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục.....	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài.....	1
2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	2
4. Phương pháp nghiên cứu.....	4
5. Đóng góp của đề tài.....	4
6. Bố cục.....	4
NỘI DUNG	5
Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU, NHỮNG VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VÀ KHÁI QUÁT VỀ VĂN HỌC TÀY	5
1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu về ảnh hưởng của văn học dân gian đến văn xuôi và thơ ca Tày.....	5
1.1.1. Những nghiên cứu về ảnh hưởng của văn học dân gian đến văn học viết.....	5
1.1.2. Những nghiên cứu về ảnh hưởng của văn học dân gian đến văn học các dân tộc thiểu số.....	10
1.2. Một số vấn đề lý luận về mối quan hệ giữa văn học dân gian và văn học viết.....	26
1.3. Khái quát về tộc người Tày, văn học Tày từ truyền thống đến hiện đại.....	28
1.3.1. Vài nét về tộc người Tày, văn hóa xã hội Tày.....	28
1.3.2. Văn học dân tộc Tày.....	32
* Tiểu kết.....	44
Chương 2: ẢNH HƯỞNG CỦA VĂN HỌC DÂN GIAN TRONG VĂN XUÔI TÀY HIỆN ĐẠI	47
2.1. Dấu ấn dân gian trong lựa chọn đề tài và phản ánh hiện thực.....	48
2.1.1. Đề tài tình yêu lứa đôi và số phận người phụ nữ dân tộc miền núi.....	48
2.1.2. Hiện thực phản ánh thẳm đẫm chất dân gian dân tộc.....	65

2.2. Cốt truyện và yếu tố ngoài cốt truyện mang dấu ấn dân gian.....	77
2.2.1. Kết cấu cốt truyện theo mô hình tự sự dân gian	77
2.2.2. Yếu tố ngoài cốt truyện - nơi hội tụ những sắc màu văn hóa, văn học dân gian.....	87
2.3. Nhân vật xây dựng theo hình mẫu dân gian.....	92
2.3.1. Nhân vật chia hai tuyến đối lập nhau.	93
2.3.2. Tính cách nhân vật có xu hướng bất biến.....	97
* Tiểu kết.....	104
Chương 3: ẢNH HƯỞNG CỦA VĂN HỌC DÂN GIAN TRONG THƠ CA TÂY	
HIỆN ĐẠI	106
3.1. Dấu ấn dân gian trong cảm hứng lịch sử và cảm hứng cội nguồn.....	106
3.1.1. Cảm hứng lịch sử chan hòa trong tình yêu quê hương làng bản.....	107
3.1.2. Cảm hứng cội nguồn gắn kết với niềm tự hào về giá trị văn hóa, văn học dân gian	109
3.2. Thể thơ – Sự tích hợp từ những thi luật truyền thống	119
3.3. Hình ảnh, biểu tượng có nguồn gốc dân gian.....	135
* Tiểu kết.....	146
KẾT LUẬN	147
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH ĐÃ CÔNG BỐ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN...	151
TÀI LIỆU THAM KHẢO	147

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

1.1. Về phương diện khoa học

Văn học dân gian và văn học viết là hai hệ thống nghệ thuật độc lập nhưng không đối lập. Hai hệ thống này có mối quan hệ gắn bó, chặt chẽ với nhau một cách tự nhiên biện chứng. Trong quá trình tồn tại và phát triển, hai hệ thống này luôn ảnh hưởng tác động qua lại lẫn nhau xét cả trên phương diện lí luận và thực tiễn. Có thể nói, đây là vấn đề nghiên cứu thực sự có ý nghĩa khoa học trong tiến trình khám phá lịch sử văn học nói chung, lịch sử vận động của hai bộ phận văn học nói riêng.

Từ trước đến nay, mối quan hệ giữa văn học dân gian và văn học viết đã thu hút sự chú ý của nhiều nhà khoa học trong và ngoài nước. Sự quan tâm chú ý không chỉ trên phương diện lí luận mà đã có những khảo sát thực tế cụ thể, sinh động. *Trên phương diện lí luận*, các nhà khoa học đã xác định được mối quan hệ tự nhiên, gắn bó, tác động đa chiều, tất yếu diễn ra trong tiến trình lịch sử giữa hai bộ phận văn học này. *Đi vào những khảo sát cụ thể*, sự tác động của văn học dân gian đối với văn học viết và ngược lại đã được khảo cứu và lí giải khá sâu sắc ở một số công trình nghiên cứu, đặc biệt là ở mảng văn xuôi. Các công trình nghiên cứu đã chỉ ra ảnh hưởng của của văn học dân gian đến những sáng tác thành văn, vai trò của văn học dân gian trong sáng tác của một số nhà văn hiện đại sau 1945.

Tuy nhiên, có thể nói, mối quan hệ giữa văn học dân gian và văn học viết là mảnh đất màu mỡ mà ta chưa cày xới hết. Hơn nữa, mảng văn học các dân tộc thiểu số ra đời muộn nên chưa được nghiên cứu một cách toàn diện và hệ thống.

1.2. Về phương diện thực tiễn

Rõ ràng có sự ảnh hưởng sâu sắc của văn học dân gian đối với văn học viết nói chung, văn học các dân tộc thiểu số Việt Nam hiện đại trên cả hai mảng thơ ca và văn xuôi nói riêng. Chính sự ảnh hưởng này đã làm nên nét độc đáo, tạo nên bản sắc riêng cho sáng tác văn học của các dân tộc thiểu số. Trong số các dân tộc thiểu số, dân tộc Tày có đội ngũ sáng tác đông đảo hơn cả, có người đã thành danh và nhiều tác phẩm của họ đã được giải. Cũng đã có một số công trình nghiên cứu về mối quan hệ giữa văn học dân gian với văn học hiện đại của các tác giả Tày. Tuy

nhiên, các nghiên cứu đó mới chỉ xem xét vấn đề trên ở diện hẹp và trong những tác phẩm cụ thể. Trong khi đó, thực chất, ảnh hưởng của văn học dân gian đối với văn học hiện đại Tày là sâu rộng và có quy luật.

Là một người con của dân tộc Tày, nghiên cứu về văn học Tày, chúng tôi hy vọng và mong muốn có cơ hội hiểu biết sâu sắc hơn về văn hóa dân tộc mình – một nền văn hóa đa dạng, giàu bản sắc.

Xuất phát từ lý do khoa học và thực tiễn trên, chúng tôi mạnh dạn chọn ***Ảnh hưởng của văn học dân gian trong văn xuôi và thơ ca Tày hiện đại*** làm đề tài nghiên cứu cho công trình của mình. Hy vọng những nghiên cứu bước đầu của luận án có thể góp phần bé nhỏ vào việc thẩm định, bảo tồn, phát huy giá trị các sáng tác văn học ở mảng tác phẩm khu vực miền núi dân tộc này.

2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu chính:

+ Tiểu thuyết của ba nhà văn: Vi Hồng, Triều Ân, Cao Duy Sơn. *Thung lũng đá rơi* (1985), *Vào hang* (1990), *Phụ tình* (1993), *Đi tìm giàu sang* (1995), *Đọa đày* (2007), *Tháng năm biết nói* (2007), *Người trong ống* (2007), *Chồng thật vợ giả* (2009), *Đất bằng* (2010), ... của Vi Hồng; *Nắng vàng bản Dao* (2006), *Nơi ấy biên thùy* (2006), *Dặm ngàn rong ruổi* (2006) của Triều Ân; *Đàn trời* (2006), *Người lang thang* (2008), *Chòm ba nhà* (2009) ... của Cao Duy Sơn.

+ Thơ ca của các tác giả Tày, tập trung chủ yếu vào ba tác giả: Nông Quốc Chấn, Y Phương, Dương Thuấn. Nông Quốc Chấn với các tập thơ: *Tiếng ca người Việt Bắc* (1960), *Đèo gió* (1968), *Dòng thác* (1976), *Bài thơ Pác Bó* (1982), *Suối và biển* (1984), *Tuyển tập Nông Quốc Chấn* (1998).... Y Phương với *Người núi Hoa* (1982) *Tiếng hát tháng giêng* (1986), *Lời chúc* (1991), *Đàn then* (1996), *Tuyển tập thơ Y Phương* (2002)....; Dương Thuấn với *Cười ngựa đi săn* (1991), *Đi ngược mặt trời* (1995), *Hát với sông Năng* (2001), *Đêm bên sông yên lặng* (2004), *Chia trứng công* (2006)...

+ Tìm hiểu thêm tác phẩm của một số nhà văn, nhà thơ dân tộc thiểu số khác thời kỳ hiện đại (để so sánh đối chiếu khi cần thiết).

- Phạm vi nghiên cứu chính của luận án là tiểu thuyết và thơ ca của một số tác giả Tày. Riêng mảng văn xuôi, do giới hạn thời gian và trong khuôn khổ một luận án, chúng tôi chủ yếu đề cập đến tiểu thuyết bởi đó là thể loại có dung lượng lớn, hơn nữa đó cũng là thể loại tiêu biểu của loại hình tự sự. Màu sắc dân gian cũng để lại dấu ấn khá đậm nét trong cả phương diện nội dung và nghệ thuật tiểu thuyết. Trong thơ ca, luận án chọn thơ bởi thực chất ở loại hình trữ tình của văn học Tày hiện đại, chỉ có thơ. Thơ ca chỉ là cách gọi vì thơ dân tộc Tày nhiều trường hợp vẫn mang dấu ấn của ca (tức dân ca trong dòng văn học dân gian)

Bởi vậy, dựa trên việc khảo cứu tiểu thuyết và thơ, người viết hy vọng sẽ tìm ra được những dấu ấn của văn xuôi theo định hướng đề tài luận án. Trong số các tác giả Tày, chúng tôi chọn Vi Hồng, Triều Ân, Cao Duy Sơn và Nông Quốc Chấn, Y Phương, Dương Thuần từ mục đích nghiên cứu của đề tài luận án. Họ là những người con dân tộc Tày có mối dây liên hệ bền chặt với quê hương. Họ có thể đại diện cho những cách viết, những thế hệ tiếp nối của văn học hiện đại Tày. Bởi vậy, dấu ấn dân gian luôn có mặt trong tác phẩm của các nhà văn, nhà thơ đó, dù hiện hữu hay ẩn sâu trong thế giới nghệ thuật.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

- Làm rõ vai trò và những nét đặc sắc của việc tiếp nhận ảnh hưởng từ văn học dân gian trong văn xuôi và thơ ca Tày của một số tác gia văn học.

- Bước đầu lý giải ảnh hưởng của văn học dân gian đối với văn xuôi và thơ ca của một số tác giả Tày thời kỳ hiện đại để gợi ra hướng tiếp nhận, phát huy vai trò của yếu tố truyền thống trong sáng tạo văn học nghệ thuật.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Tìm hiểu những vấn đề lí luận và thực tế (về văn học dân gian và văn học viết) liên quan đến đề tài.

- Khảo sát, thống kê, phân tích, so sánh, lý giải về sự có mặt của các yếu tố dân gian với vai trò là chất liệu trong tiểu thuyết và thơ ca – yếu tố làm nên thế giới nghệ thuật đậm chất dân gian của các tác giả Tày.

- Bước đầu lý giải thành công và hạn chế của các tác giả Tày trong việc sử dụng chất liệu dân gian để sáng tác.

4. Phương pháp nghiên cứu

- Trên bình diện phương pháp luận, chúng tôi tuân thủ phương pháp luận của lý thuyết hệ thống để tìm ra sự tương đồng và khác biệt giữa hai hệ thống nghệ thuật văn học dân gian và văn học viết, trên cơ sở đó xem xét sự tương đồng qua lại giữa chúng.

- Trên bình diện phương pháp cụ thể, chúng tôi sử dụng các phương pháp cơ bản sau: thống kê, phân tích tổng hợp, so sánh, nghiên cứu liên ngành để có những kết luận khoa học xác đáng.

5. Đóng góp của luận án

- Nghiên cứu một cách hệ thống những ảnh hưởng của văn học dân gian trong văn xuôi và thơ ca của một số tác giả Tày tiêu biểu. Trên cơ sở đó khái quát những ảnh hưởng của văn học dân gian trong sáng tác của các tác giả Tày thời kỳ hiện đại.

- Bước đầu chỉ ra cội nguồn của dấu ấn dân gian trong văn học Tày hiện đại từ sự đối sánh với văn hóa, văn học dân gian Tày.

- Góp phần nhận diện, lý giải những điểm thành công và hạn chế khi sử dụng chất liệu dân gian trong văn xuôi và thơ ca Tày nói chung, trong đó có tác phẩm của Vi Hồng, Triều Ân, Cao Duy Sơn, Nông Quốc Chấn, Y Phương, Dương Thuấn.

- Hy vọng công trình nghiên cứu sẽ giúp cho độc giả có thể hiểu, yêu quý, trân trọng và đánh giá khách quan hơn đối với mảng văn học hiện đại Tày nói riêng, văn học các dân tộc thiểu số nói chung.

6. Bố cục của luận án

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo, luận án được bố cục thành 3 chương:

Chương 1: *Tổng quan tình hình nghiên cứu, những vấn đề lý luận và khái quát về văn học Tày*

Chương 2: *Ảnh hưởng của văn học dân gian trong văn xuôi Tày hiện đại*

Chương 3: *Ảnh hưởng của văn học dân gian trong thơ ca Tày hiện đại*